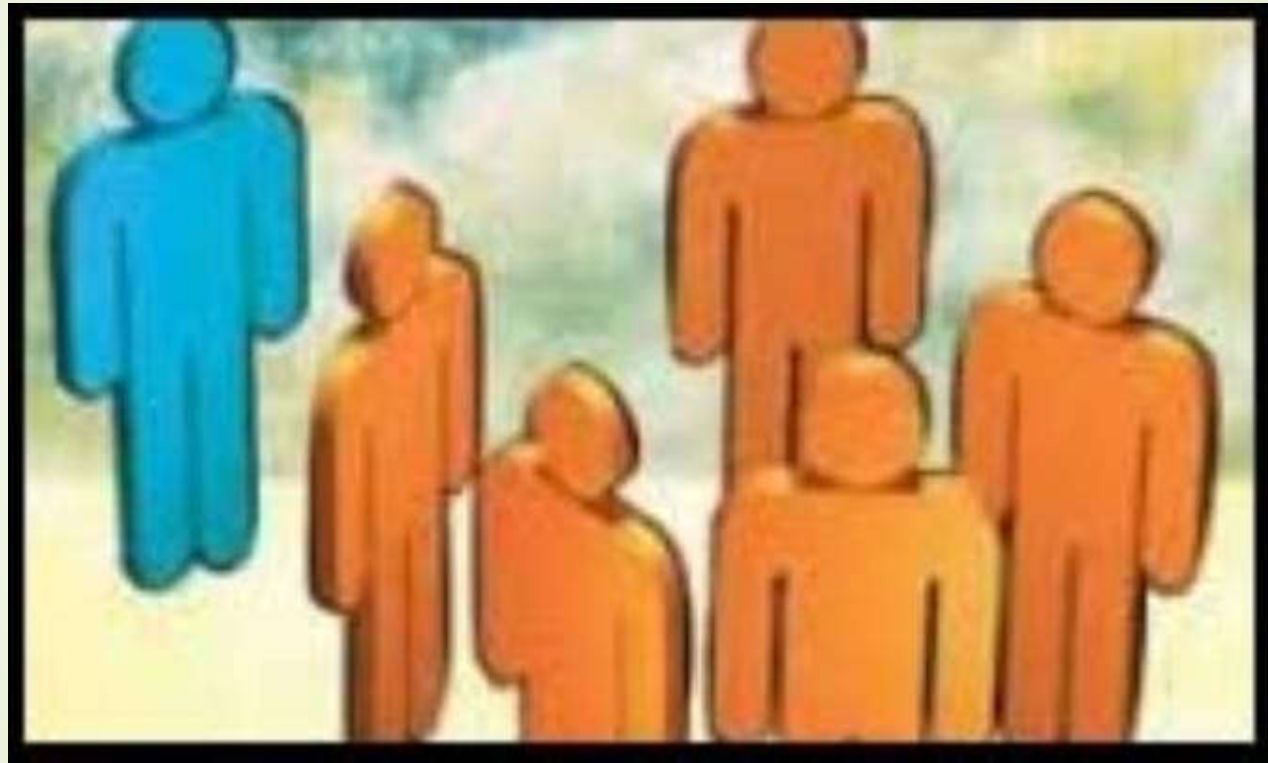

مسئولیت اجتماعی سازمانی و شرکتی نظریه‌ها، الگوها و آینده مصادیق

سخنران: بهرام طاهری
استاد دانشگاه امیر کبیر
ریس مرکز نکسوس و HSE بنیاد دانشگاه امیر کبیر
سه شنبه 5 بهمن 1400
دانشگاه خاتم

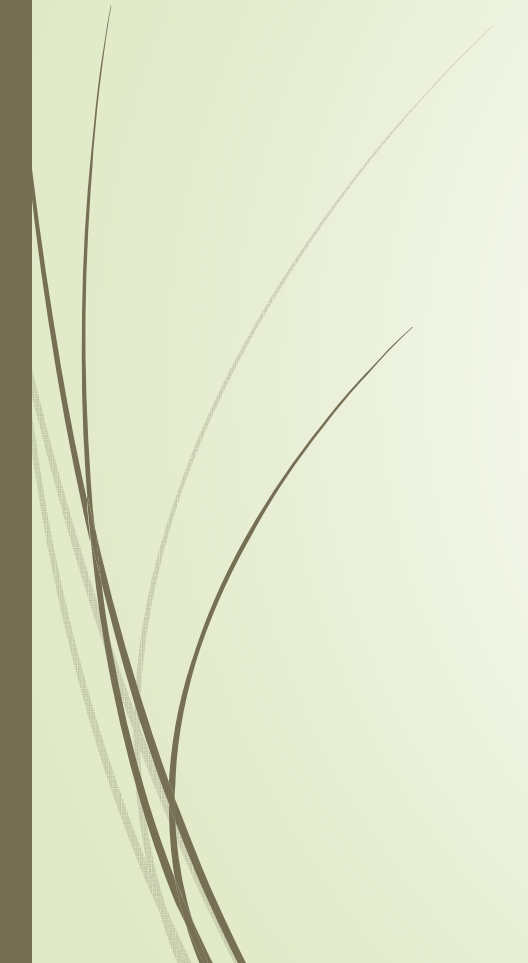
<http://nexuscenter.aut.ac.ir/>

ساختار ارائه

- تعریف پایه
 - مسئولیت اجتماعی از دیدگاه قرآن
 - مبانی نظری مسئولیت اجتماعی
 - مدل‌ها
 - مبانی حکمرانی با تاکید بر حکمرانی آب و برق
 - روند آینده
 - پیشنهادات
-

تعریف مسئولیت اجتماعی و سازمانی

- مسئولیت اجتماعی یک نظریه مبتنی بر ارزشهای اخلاقی است، که در آن افراد و شرکتها در قبال انجام وظایف شهروندی و اجتماعی خود پاسخگو هستند.
- ارزشهای اخلاقی جامعه تعیین کننده مفاهیم خوبی و بدی است.
- مسئولیت اجتماعی با معیارهای اخلاقی، یک ارزش خوب و درست محسوب می شود ولی غالباً نادیده گرفته میشود.
- اقدامات فرد و یا سازمان علاوه بر نفع شخصی باید برای کلیت جامعه سودمند باشد.
- باید توازنی بین توسعه اقتصادی و رفاه اجتماعی وجود داشته باشد.
- همین طور توسعه اقتصادی نباید به محیط زیست آسیب بی بازگشت وارد آورد.
- لذا مسوولیت اجتماعی مفهومی درهم تنیده (نکسوس) از نوع دوستی صادقانه، احساس بهتر نسبت به خود، توجه به تصویر و جایگاه اجتماعی، منافع شخصی، حفاظت محیط زیست و است.

تعریف نهادینه سازی و مبانی نظری آن

➤ فاز ادراکی

➤ فاز ایجاد ارزش‌های اجتماعی و فراگیرسازی آن

➤ فاز قانون گذاری و ساختاردهی

سازمان‌های مردم نهاد و جایگاه آن در حکمرانی

بخش خصوصی : آثار خارجی اجتماعی، زیست محیطی

بخش دولتی: آثار خارجی اجتماعی، زیست محیطی

سازمان‌های مردم نهاد (نهاد واسط)

درهم تنیدگی‌های گسست ناپذیر (نکسوس) سیستم‌های طبیعی

- زیر سیستم آب
- زیر سیستم خاک
- زیر سیستم انرژی
- زیر سیستم هوا (تغییر اقلیم)
- زیر سیستم اکوسیستمی
- زیر سیستم اجتماعی-اقتصادی
- سیستم چیست؟

مروری کوتاه بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی در قرآن

- امروزه در مکاتب و دیدگاه‌های مختلف مدیریتی، بحث مشروعیت، اهمیت حیاتی دارد.
- به این منظور، سازمان‌ها سازوکارهای مختلفی را برای کسب مشروعیت بیشتر برای خود تعریف می‌کنند. خاستگاه این حرکت‌ها در سازمان‌های امروزی صرفاً خیراندیشی برای جامعه نیست، بلکه کسب سود بیشتر نیز یک هدف اصلی است.
- در آیات قرآن به مسئولیت‌های مؤمنان در برابر یکدیگر و حتی در برابر زمین اشاره شده است. پروردگار متعال به این موضوع به عنوان یکی از الزامات زندگی بشر نگاه کرده است.
- لذا بحث کسب مشروعیت سازمانی را می‌توان یک امر الهی دانست و نتیجه گرفت که در اسلام مسئولیت‌های اجتماعی از تکالیف است.

نیکی، نیکوکاری و مسئولیت پذیری

■ **نیکی کردن:** خداوند در **سوره بقره، آیه ۸۳** می فرماید:

« جز خدا را نپرستید و نیکی کنید به پدر و مادر خویش و یتیمان و فقیران و به زبان خوش با مردم تکلم کنید و نماز به پا دارید و زکات مال خود را بدهید ».

■ **مسئول بودن نسبت به یکدیگر:** خداوند مسلمانان را نسبت به یکدیگر مسئول دانسته و با صراحت

مسئولیت آنان را نسبت به یکدیگر تعیین نموده است. از جمله در **سوره اسراء، آیه ۲۶** خطاب به مؤمنان می فرماید:

« و حق خویشاوندان و مسکینان و در راه ماندگان را ادا کن »

■ **نیکوکاری:** پروردگار در **سوره بقره در آیه ۱۷۸** می فرماید: « نیکوکاری آن نیست که روی به جانب

مشرق یا مغرب کنید، نیکوکار کسی است که به خدای عالم و روز قیامت و فرشتگان و پیغمبران ایمان آورد و دارایی خود را در راه دوستی خدا به خویشان و یتیمان و فقیران و رهگذران و گدایان بدهد... و زکات مال به مستحق بدهد ».

همچنین در **سوره نساء آیه ۳۶** آمده است: « نسبت به پدر و مادر و خویشان و یتیمان و فقیران و همسایه خویش، بیگانه و دوستان موافق و رهگذران و بندگان زیردست، در حق همه نیکی کنید ».

شکرگذاری نعمت و عدم فساد در زمین

- خداوند در **سوره اعراف، آیه ۷۴** می فرماید: «و به یاد آورید... در زمین به شما جای مناسب داد، در دشت های آن برای خود کاخ هایی ساختید... پس نعمت های خدا را به یاد آورید و در زمین سر به فساد برندارید».
- یا در **سوره یس، آیه ۵۵** می فرماید: «بدانید که در حقیقت آنچه در آسمان ها و زمین است از آن خداست. بدانید که در حقیقت وعده خدا حق است ولی بیشتر آنان نمی دانند».
- و در **سوره بقره، آیه ۱۱** در خصوص فساد نکردن در زمین می فرماید: «و چون به آنان گفته شود در زمین فساد نکنید، می گویند ما خود اصلاح گیریم».

حقوق مردم

▶ پروردگار متعال در رابطه با رعایت حقوق مردم در قرآن به کرات تأکید فرموده است. از جمله می توان به **سوره هود، آیه ۸۵** اشاره نمود: «و ای قوم من! پیمانۀ و ترازو را به عدل و داد، تمام دهید و حقوق مردم را کم مدهید و در زمین به فساد سر برمدارید.»

▶ در **سوره بقره، آیه ۲۶۷** می فرماید: «ای کسانی که ایمان آورده اید! از قسمت های پاکیزه اموالی که به دست آورده اید، و از آنچه از زمین برای شما خارج ساخته ایم (از منابع و معادن و درختان و گیاهان)، انفاق کنید! و برای انفاق، به سراغ قسمت های ناپاک نروید در حالی که خود شما، (به هنگام پذیرش اموال)، حاضر نیستید آنها را بپذیرید؛ مگر از روی اغماض و کراهت! و بدانید خداوند، بی نیاز و شایسته ستایش است.»

کمک و مساعدت به مستمندان و اقشار ضعیف

در باره نوع و میزان کمک خداوند در **سوره بقره، آیه ۲۱۹** خطاب به رسول گرامی اسلام می فرماید:

«و از تو می پرسند: چه چیز انفاق کنند؟ بگو: «از مازاد نیازمندی خود». این چنین خداوند آیات را برای شما روشن می سازد؛ شاید اندیشه کنید!»

و نیز **سوره بقره، آیه ۱۹۵** «از مال خود در راه خدا انفاق کنید، لیکن نه به حد اسراف و خود را در مهلکه و خطر درنیفکنید»

مومنین، انفاق و پاداش آن

➤ پروردگار متعال همچنین در **سوره فرقان، آیه ۶۷** ویژگی های مؤمن را چنین برمی شمارد:

«و آنان هستند که هنگام انفاق (به مسکینان) اسراف نکرده و بخل هم نورزند، بلکه احسان آنها در حد میانه و اعتدال باشد.»

➤ همچنین در **سوره بقره، آیه ۲۶۵** می فرماید: «حکایت آنان که در راه خشنودی خدا انفاق می نمایند و با کمال اطمینان خاطر، دل به لطف خدا شاد دارند، مانند بوستانی است بر بلندی، که باران زیادی بر آن ببارد و حاصلی دو چندان که منتظرند، دهد... و خدا به کار نیکوکاران بصیر و آگاه است.»

سطوح اخلاقی در رابطه با منافع

خود

خانواده

طایفه

قومیت (ملی، فراملی)

ملیت (گذشته، حال، آینده)

عقیده/دین (ملی، فراملی)

جهانی/انسانی (حال، آینده)

نظریهٔ مسئولیت اجتماعی

مفهوم مسئولیت اجتماعی و شرکتی از حوالی ۶۰ سال پیش دچار تغییرات شدیدی شد

Domenec Mele در کتاب مسئولیت اجتماعی شرکتی (انتشارات آکسفورد) ۴ نظریه اساسی را مطرح می‌کند.

نظریه اول: عملکرد اجتماعی شرکت‌ها

- شرکت‌ها دارای قدرت‌اند
- قدرت مسئولیت می‌آورد
- جامعه است که به شرکت‌ها امکان و اجازه فعالیت می‌دهد.
- در مقابل شرکت‌ها باید به جامعه فایده برسانند

با تولید ثروت

با پاسخ به نیازهای اجتماعی

ارضای خواسته‌های اجتماع در قبال شرکت

- به عبارتی اعتبار هر شرکت تابعی مستقیم از میزان پذیرش آن توسط جامعه‌ای است که در آن فعالیت می‌کند.

اشکالی که به این تئوری وارد است:

- توجه محوری به نیازهای اجتماعی در مقابل اخلاق
- ایجاد تصویری انسانی و غیر واقعی از سرمایه داری و مادی‌گرایی

نظریه دوم: ارزش افزوده مالی، منافع سهامداران

➤ تنها وظیفه شرکت ایجاد منفعت مالی است (درست است ولی ...)

➤ افزایش ارزش سهام

➤ فعالیت اجتماعی فقط در صورت الزام قانونی

➤ و یا در صورتی که تاثیر مثبت بر ارزش سهام بگذارد

اشکالی که به این نظریه وارد است:

- در این رویکرد CSR یک ابزار برای ایجاد فرصت و تولید ثروت است.
- تاسی به قوانین محدودیت‌های بنیادین دارد. می‌شود متن قانون را با زیر پا گذاشتن روح آن اجرا کرد و
 - هنوز به کارگران و کارکنان ظلم کرد
 - به حقوق مصرف کنندگان خیانت کرد
 - منابع طبیعی را به نابودی کشید
- برای دستیابی به توفیق پایدار اقتصادی مدیران باید حقوق و منافع کارکنان، مشتریان، دیگر ذینفعان، توزیع کنندگان محصولات و ارائه دهندگان خدمات و قطعا محیط زیست و نسل‌های آتی را مدنظر قرار دهند

نظریه سوم: نظریه منافع ذینفعان

این نظریه می‌پذیرد که سازمان‌ها و شرکت‌ها ذینفعان متعدد و مرتبط به هم دارند از جمله:

- کارکنان
- جامعه محلی
- مشتریان
- تامین کنندگان
- توزیع کنندگان
- گاهی کل یک ملت (آب و برق)
- و صاحبان سهام

و فقط به ازای ارضای منافع مشروع همه این ذینفعان است که موفقیت بلند مدت ایجاد می‌شود.

نقاط ضعف:

- زمینه ساز امکان فرصت طلبی مدیران به بهانه منافع ذینفعان است
- در این نظریه تمام گروه‌های ذینفع با وزن مساوی در نظر گرفته می‌شوند
- حال آنکه ذینفعان متفاوت حقوق و وزن‌های متفاوت و بعضاً متضادی با یکدیگر دارند
- حصول اطمینان از حضور و نمایندگی تمام ذینفعان تصمیم سازی را مشکل می‌کند
- سازمان و یا شرکت به ترکیبی از قراردادهای و مقررات برای تامین سود برای ذینفعان تبدیل می‌شود
- سازمان نباید به وسیله‌ای برای هماهنگ سازی ذینفعان خود تقلیل یابد.

نظریه چهارم: رویکرد شهروندی سازمان‌ها و شرکت‌ها

- در این نظریه، ایده اصلی مشارکت سازمان‌ها در جامعه ورای وظایف قانونی آنها است
- سازمان بصورت فعال برای منافع اجتماع محلی و یا جامعه جهانی عمل می‌کند
- مفهوم "شهروندی جهانی شرکت‌ها" ذیل همین نظریه شکل گرفته است
- سازمان و شرکت شانه به شانه مردم جامعه را شکل می‌دهند
- مفهوم سازمان به ورای مرزهای تعریف اقتصادی آن توسعه می‌یابند
- مسائل در جغرافیای جهانی مدنظر قرار می‌گیرد (مانند تغییر اقلیم، رفع گرسنگی و فقر جهانی ...)

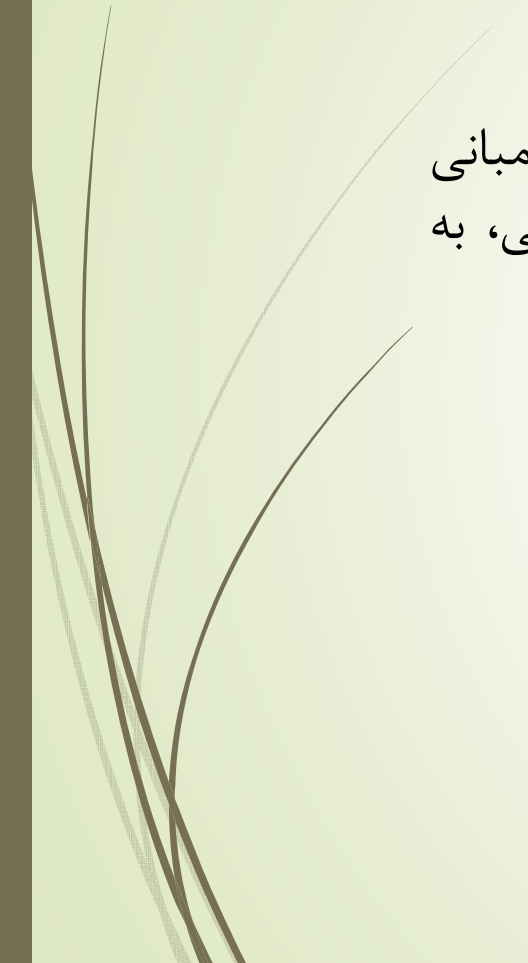
نقاط ضعف:

- مفاهیم این نظریه بسیار گسترده است
- ایجاد یک استاندارد جهانی براساس این نظریه مشکل است
- با این حال تعداد رو به تزایدی از شرکت‌های بزرگ این نظریه را می‌پذیرند

جمع بندی:

لازم است با توجه به نقاط قوت و ضعف این نظریه ها، با توجه به مبانی فرهنگی، اعتقادی مردم ایران و ماهیت شرکت ها در ایران تئوری مناسبی، به همراه مدل های مربوطه و استاندارد متناظر با آن ایجاد گردد.

مدل‌های مسئولیت اجتماعی

مدل‌های مسئولیت اجتماعی سیر تکاملی زیر را از سال ۱۹۷۰ تا کنون طی کرده‌اند:

➤ مدل‌های عمیقاً فلسفی

➤ مدل‌های اقدام محور

➤ مدل‌های عملکرد اجتماعی سازمانی (مدل Carroll)

➤ مدل‌های جدیدی که جنبه‌های اقدامی و رفتاری شرکت‌ها را با محیط پیرامونی اجتماعی و محیط زیست پیوند می‌زنند

مدل Carroll

مدل کارول دارای ۳ محور با مولفه‌های زیر است:

محور اول (مسئولیت پذیری)

➤ اقتصادی، قانونی، اخلاقی و امور خیریه

محور دوم (نوع پاسخ responsiveness)

➤ فلسفه مدیریت و روش‌های پاسخ به نیازها و منافع اجتماعی (مانند عکس‌العملی بودن، موضع تدافعی گرفتن، پذیرش مسئولیت و اقدام پیشگیرانه)

محور سوم : دامنه فعالیت‌های اجتماعی

➤ مصرف گرایی

➤ محیط زیست

➤ ایمنی و سلامت محصولات و خدمات

مدل‌های مسئولیت اجتماعی

مدل هرمی

۴- مسئولیت‌های خیرخواهانه

۳- مسئولیت‌های اخلاقی

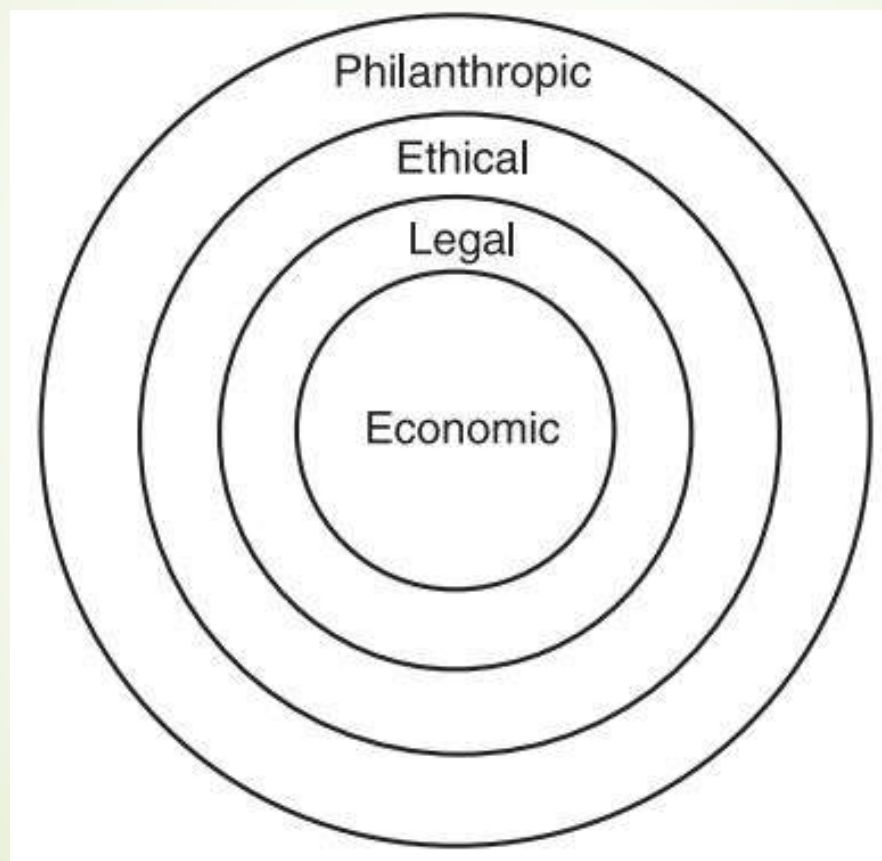
۲- مسئولیت‌های قانونی

۱- مسئولیت‌های اقتصادی

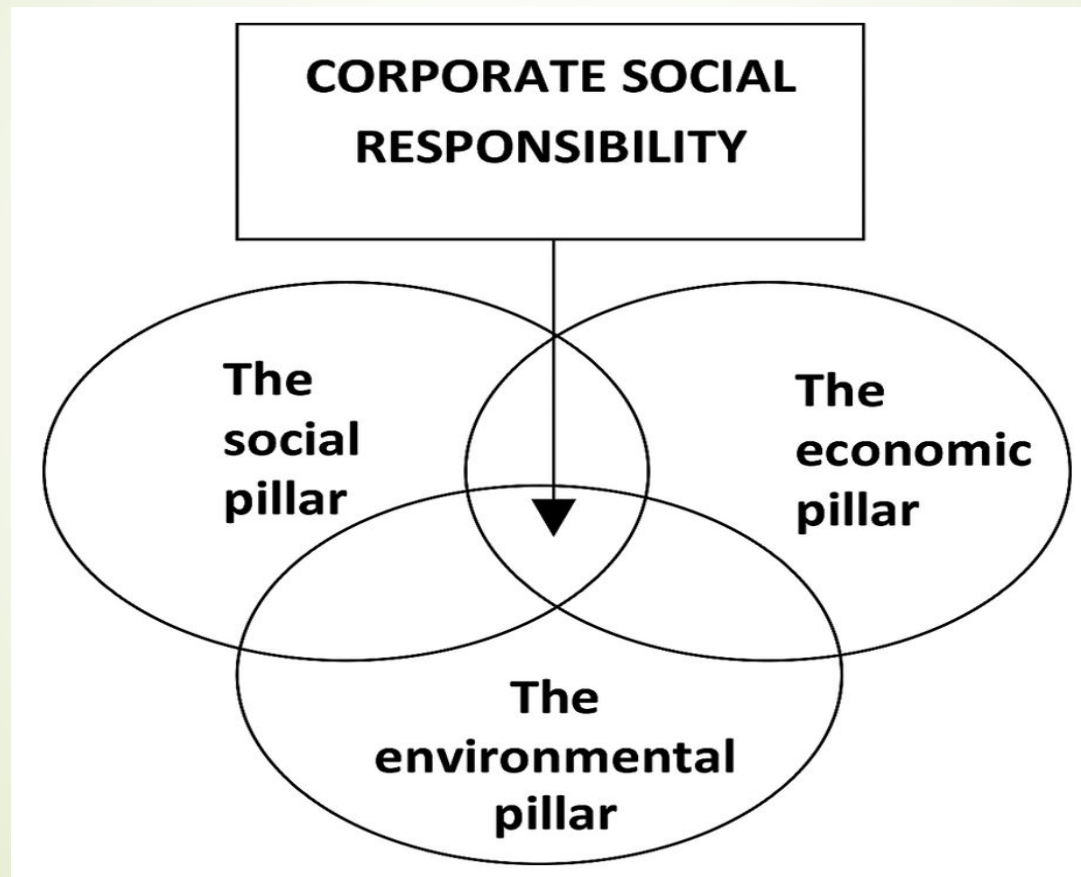
مدل‌های مسئولیت اجتماعی مدل دایره‌های متقاطع

مدل دایره‌های هم مرکز

مدل توسعه پایدار

مدل ۴ مولفه‌ای سهامداران-جامعه-اخلاق-محیط زیست

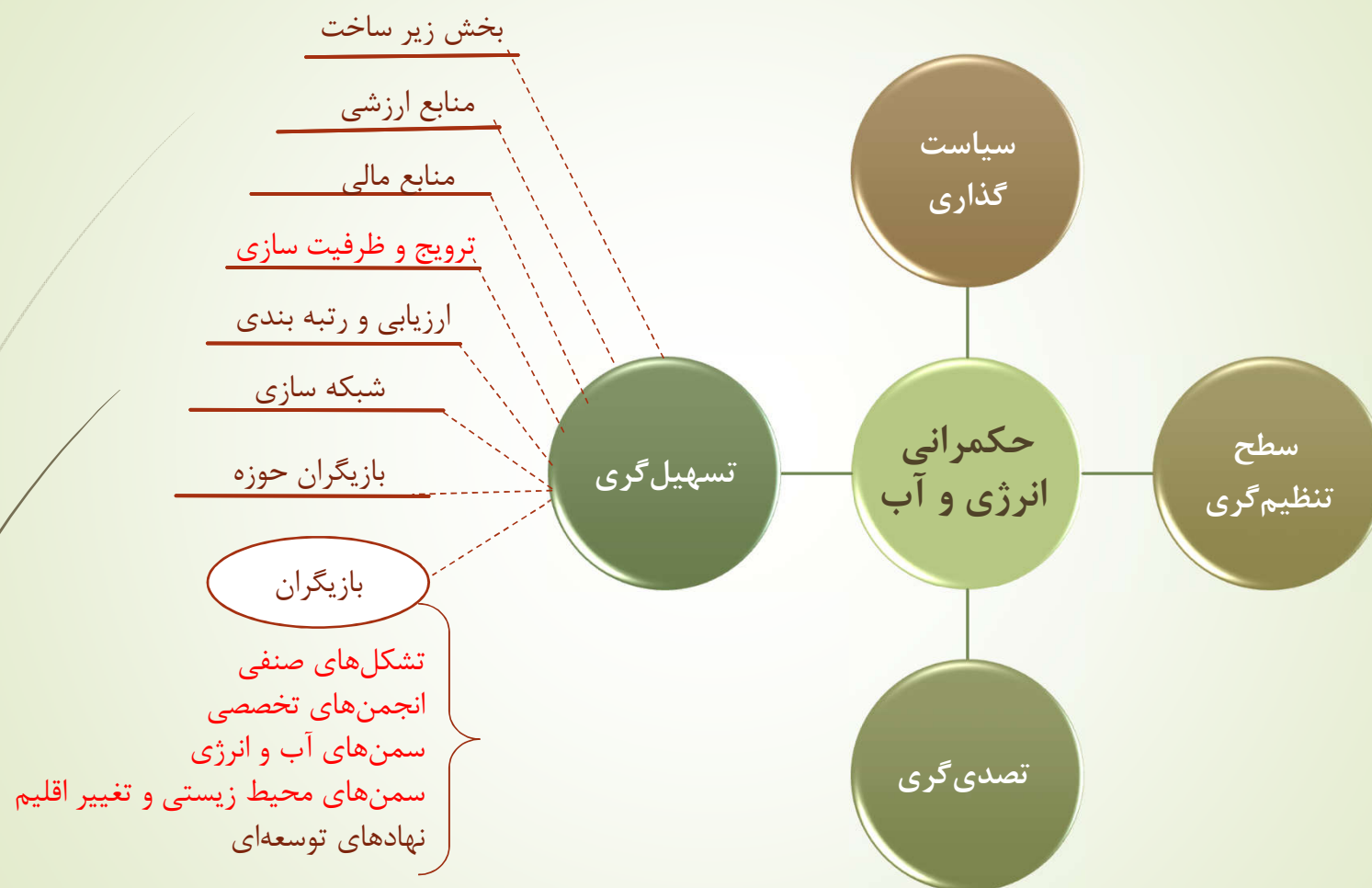

زیر ساختارهای حکمرانی آب و انرژی (شامل مولفه مسئولیت سازمانی و شرکتی)

مبانی و وظایف حکمرانی دولتی

همه وظایف دولتها از جنس مسوولیت اجتماعی است

➤ توجه به خواست عمومی و پاسخگویی در قبال آن

– انتخابات

– مشارکت ذینفعان

– همکاری با سمنها

➤ تامین ثبات سیاسی و امنیت

➤ موثر و کاراسازی حکمرانی

➤ ارتقاء کیفیت تنظیم‌گری

➤ حاکمیت قانون

➤ فساد ستیزی و جلوگیری از بروز فساد

-

مسئولیت حکمرانی در رعایت انضباط مالی

یک مسوولیت اجتماعی حیاتی

دو رویکرد متداول

- درمان موقت و ظاهری علائم ناهنجاری‌های اقتصادی جامعه با افزایش حجم یارانه‌های مستقیم و غیر مستقیم (آشکار و پنهان) و یا Symptom Therapy
- درمان ریشه‌ای و بلند مدت مشکلات با تحلیل علمی، درهم تنیده و چند وجهی (نکسوس) (Nexus Oriented Root-cause Treatment)
- برنامه‌ریزی با رویکرد بینابینی برای حل بنیادین و زیر ساختی مشکل با انتقال مفهوم به جامعه و همکاری سمن‌ها

هزینه کرد دولت

درآمدهای مالیاتی دولت

حداکثرسازی درآمد با
تکیه بر توان هزینه کرد

کنترل تورم

کارآفرینی

توزیع عادلانه امکانات و
فرصت‌های اقتصادی

حداقل‌سازی ریسک‌های
ناشی از استقراض و
جلوگیری از عدم پایداری

متعادل سازی کسری
بودجه

جلوگیری از رکود

مبارزه با نابرابری
اقتصادی

هزینه برای رفع نابرابری

مالیات بر فعالیت‌های آسیب
رسان و جریمه ها

جلوگیری از قدرت گیری
بی‌اندازه بخش‌های مالی و بانکی

استقراض خارجی

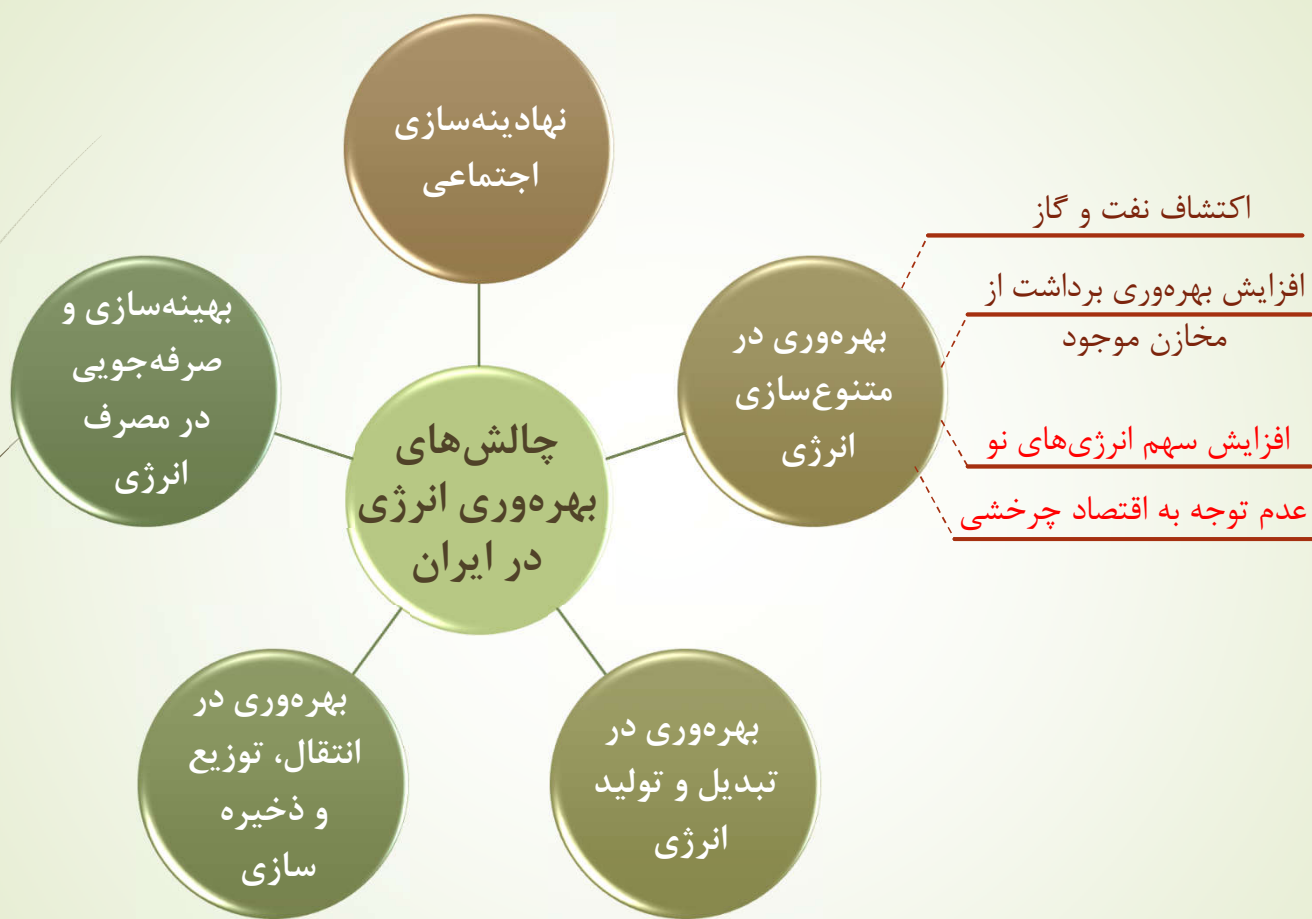
استقراض داخلی

استقراض پنهان، با فشار بر
منابع طبیعی و جامعه

استقراض از نسل‌های آتی (آسیب
به محیط زیست و منابع دیگر)

چالش‌های اصلی ارتقاء و بهره‌وری انرژی ایران (زنجیره تامین تا مصرف)

افزایش بازدهی نیروگاه‌های فسیلی

عدم توجه به اقتصاد چرخشی

نهادینه سازی
اجتماعی

بهره‌وری در
متنوع‌سازی
انرژی

بهینه‌سازی و
صرفه‌جویی
در مصرف
انرژی

چالش‌های
بهره‌وری انرژی
در ایران

بهره‌وری در
تبدیل و تولید
انرژی

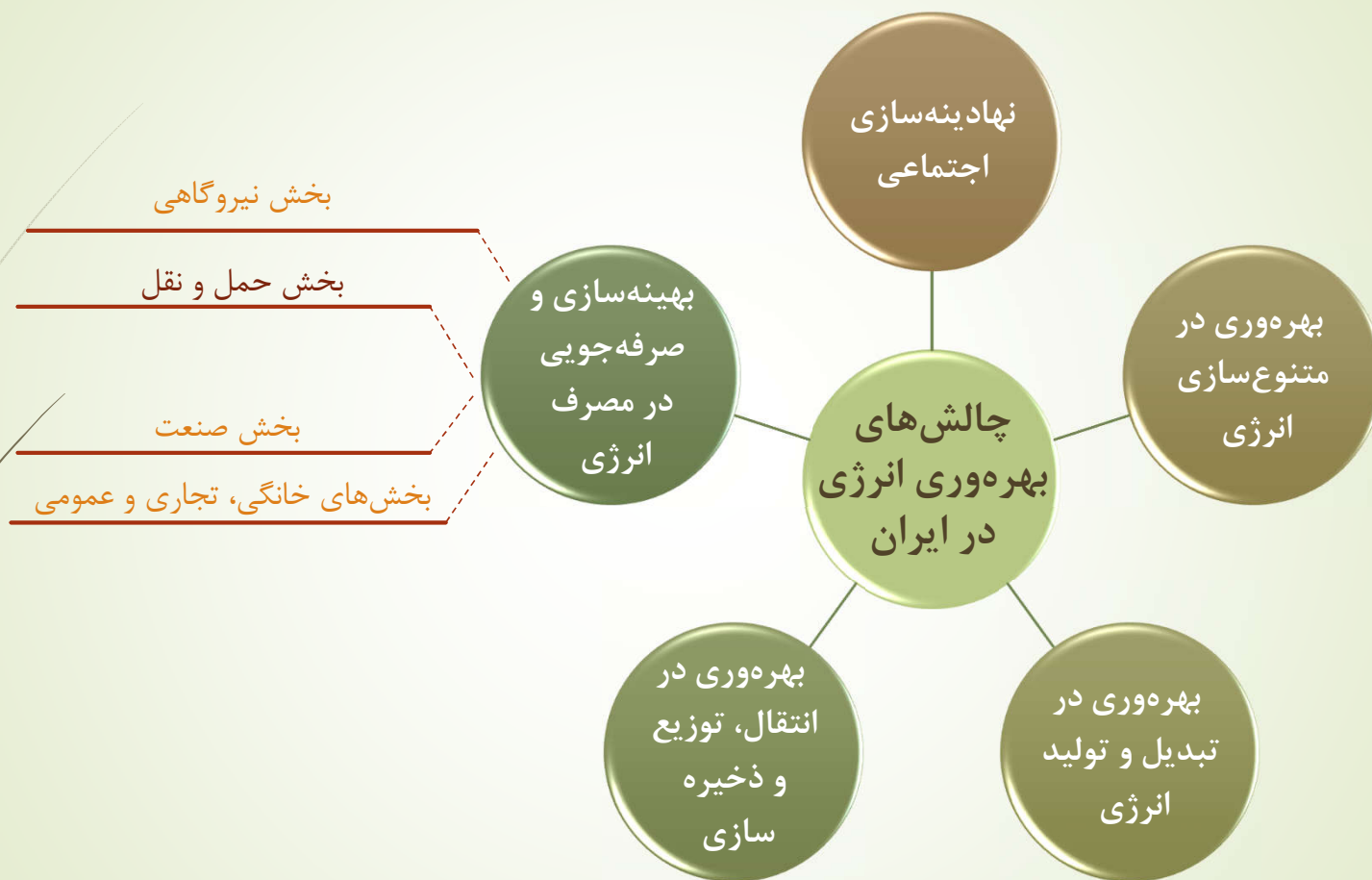
بهره‌وری در
انتقال، توزیع
و ذخیره
سازی

ذخیره‌سازی انرژی نفت و گاز

کاهش تلفات انتقال و توزیع برق

کاهش تلفات انتقال و توزیع گاز

استفاده از فرصت‌های تغییر اقلیم (مالی-فناوری)

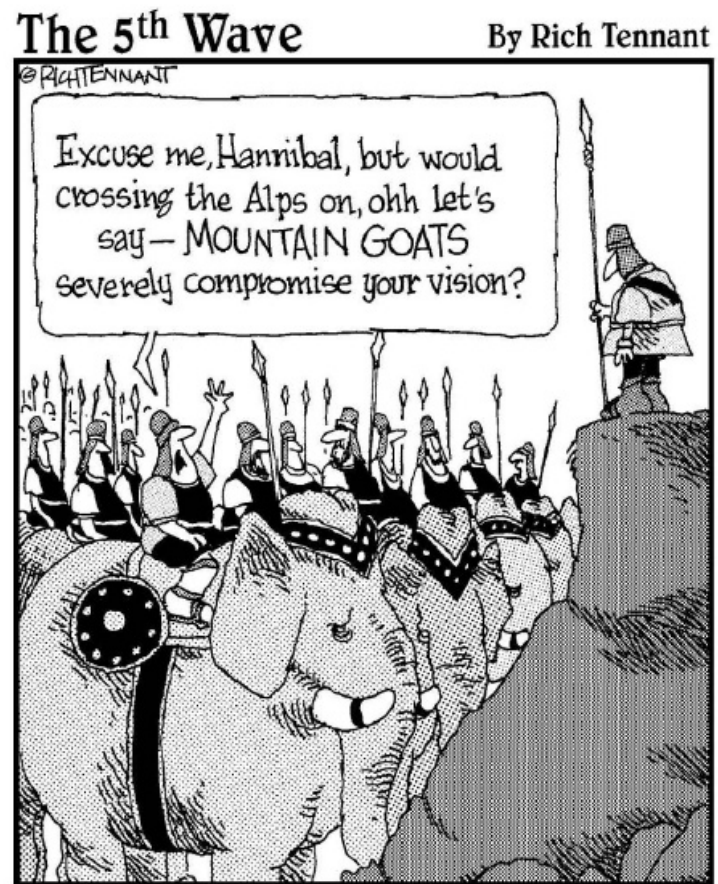

رویکرد سیستمی تصمیم و برنامه ریزی در سازمان ها

- **فراگیر** : تصمیم گیری برای هر موضوع در ارتباط با سایر موضوع ها
- **برنامه ریزی شده درافق زمانی درازمدت و گستره مکانی معین**
- **منعطف**: اقدام برحسب برنامه یا بازتاب معین در قبال شرایط یا حوادث
- **با تصویر کلان و ساختارمند از شرایط موجود و آتی**
- **روشمند** در قبال تصمیم گیری و برنامه ریزی
- **برخوردار از اطلاعات صحیح، دقیق، مربوط و به موقع**
- **دارای ابزارهای پشتیبانی تحلیل، تصمیم گیری و برنامه ریزی**
- **دارای مغزافزار و پشتیبانی مردمی اتاق فکر علمی-مردمی**
- **آینده گرا دارای رویکرد ابداعی و پیشدستانه در قبال شرایط و رخدادها**
- **مشارکتی با مشارکت دادن کلیه دینفعان و جامعه مدنی**

Determining Your Core Envisioned Future

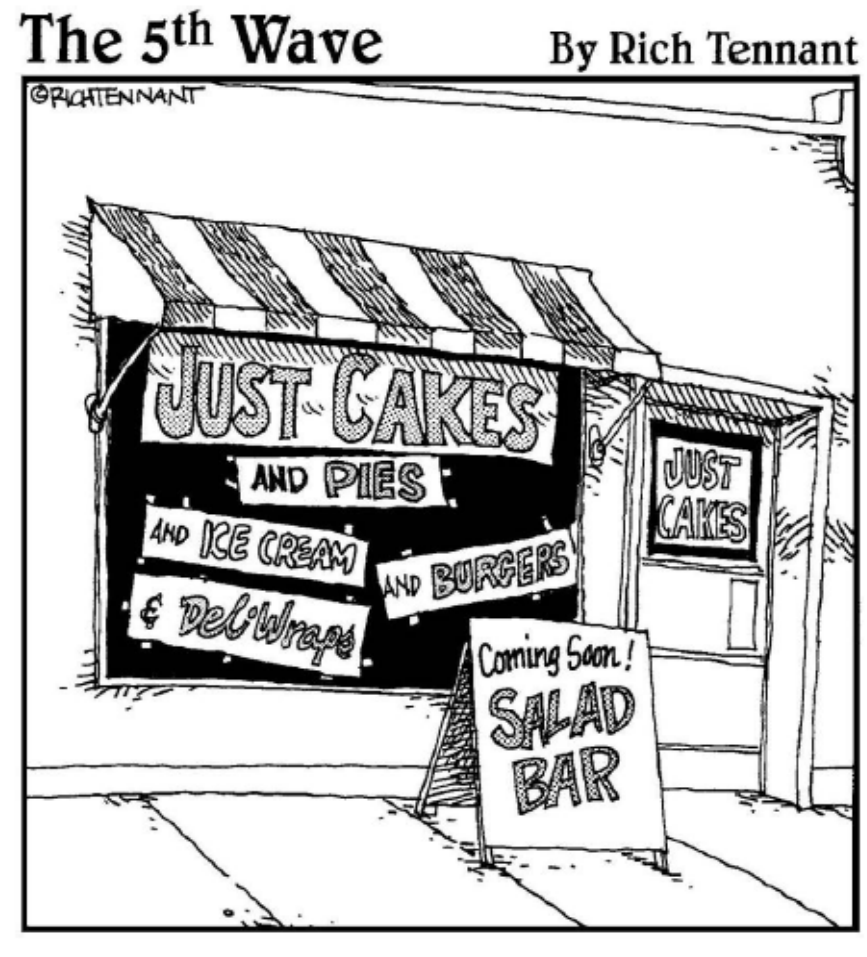
Strategic Planning

The 5th Wave

By Rich Tennant

Living and Breathing Your Plan

سپاسگزاری

- با تشکر از همکاران مرکز نکسوس و HSE بنیاد دانشگاه امیرکبیر، به ویژه خانم ناظری
- با تشکر از همکاران مرکز نکسوس و پژوهشکده انرژی و محیط زیست، پژوهشگاه نیرو، به ویژه جناب آقای مهندس چیت چیان
- با تشکر از همکاران مرکز توسعه فناوریهای آب و انرژی معاونت علمی-فناوری ریاست جمهوری و سپاس ویژه از جناب آقای دکتر شریفزاده
- با تشکر از همکاران فرهنگستان علوم و سپاس ویژه از پروفسور ثبوتی

با تشکر از توجه شرکت کنندگان حضوری و مجازی در این
جلسه

Amirkabir University of Technology
(Tehran Polytechnic)

Contact Us

<http://nexuscenter.aut.ac.ir/>
bahramtaheri101@yahoo.com
0912-471-0422

**Nexus & HSE Center
AmirKabir**

University of Technology

•021 6697 8961

•021 6697 8962

Iran, Tehran, Enghelab Avenue, Saeed
alley, Naeeni Deadend, # 5, 2nd floor

